

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över utredningen Visselblåsare - Stärkt skydd för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden, SOU 2014:31

Läraryrket har fått möjlighet att yttra sig till TCO angående utredningen Visselblåsare - Stärkt skydd för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.

Sammanfattning av Läraryrketets synpunkter

Utredningen har haft att föreslå åtgärder och skapa tydligare regelverk i syfte att stärka skyddet för arbetstagare som slår larm om olika former av missförhållanden, oegentligheter eller brott.

Det framlagda förslaget innebär att den arbetstagare som slår larm måste säkerställa att ett stort antal rättsliga kriterier är uppfyllda innan han eller hon larmar. Om förslaget genomförs, finns det därför en påtaglig risk för att ännu färre larm görs eftersom arbetstagare inte kommer att våga larma. Förslaget medför varken en tillräcklig förbättring av skyddet för de som larmar om missförhållanden i verksamheter eller ett tydligare och mer transparent regelverk. Dessutom befäster förslaget den nuvarande ordningen, nämligen att möjligheten att larma skiljer sig beroende på om verksamheten bedrivs i offentlig eller privat regi.

Läraryrket avstyrker förslaget. Enligt Läraryrket bör det istället skapas ett regelverk som ger anställda i enskilt bedrivna skolor samma yttrandefrihet som den som finns i offentliga skolor. Läraryrket ser fram emot att offentlighetsprincipen införs även i enskilt bedrivna skolor. Vidare bör meddelarskyddet snarast införas i enlighet med vad som redan presenterats i utredningen Stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet, SOU 2013:79.

Läraryrket synpunkter

Det ska vara möjligt för de som är verksamma i skolan att tala om det som fungerar och är bra i verksamheten men även att tala om eventuella missförhållanden och påtala oegentligheter. Fördelar med en öppen kultur är att skolverksamheter kan utvecklas, att oegentligheter och brottsliga gärningar kommer till arbetsgivarens eller myndigheters kännedom tidigare och att eventuella skador kan begränsas eller helt förebyggas. En öppen kultur bidrar dessutom till att allmänheten kan känna större förtroende för verksamheterna.

Att larma om fel i verksamheter kräver att den som larmar har rätt att påtala de fel som finns i verksamheten. För att personen i fråga ska våga larma krävs dessutom att han eller hon inte drabbas av negativa följder för att ha larmat. Därför, med juridiskt språkbruk, krävs det yttrandefrihet och repressalieskydd.

Genom den svenska grundlagen och rättspraxis garanteras de offentligt anställda yttrandefrihet och skydd mot repressalier. Dessutom visar rättspraxis från Arbetsdomstolen och Justitieombudsmannen att den offentliga arbetsgivaren endast i vissa ytterlighetssituationer kan vidta åtgärder gentemot den som har larmat. Genom grundlagen och lagen om anställningsskydd finns alltså ett relativt gott skydd för offentligt anställda som slår larm. Anställda i enskilt bedrivna verksamheter saknar dock det skydd som offentligt anställda har. I praktiken leder detta till att anställda som larmar i enskilt bedrivna verksamheter tar en större risk att drabbas av negativa påföljder.

Läraryrket är ett fackligt yrkesförbund med 230 000 medlemmar. De största medlemsgrupperna utgörs av lärare i grund- och gymnasieskolan, förskola och fritidshem, skolledare och lärare på högskolan. Läraryrket är Nordens största lärarorganisation och driver frågor som utvecklar läraryrket och skolan.

Närmare om förslaget

- Förslagets utgångspunkt är arbetsrättsligt och syftar till att den arbetstagare som larmar om allvarliga missförhållanden i verksamheten ges ett utökat skydd när denne larmar om allvarliga missförhållanden på det sätt som förslaget påbjuder.
- Utredarens förslag innebär att till exempel inhyrda samt personer som deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder inte skyddas av lagen om de larmar om missförhållanden som de upptäcker i verksamheten. Lärarförbundet anser att om lagen införs bör förslaget omarbetas så att även inhyrda och andra som finns i verksamheten omfattas av skyddet (jmf. utredningen Stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet, SOU 2013:79).
- Utredaren konstaterar att lagen ger skydd endast i de situationer där någon ”slår larm” och det är fråga om ett ”allvarligt missförhållande”. Utredaren konstaterar vidare att det måste avgöras i varje enskild situation om arbetstagarens agerande faller under begreppet ”slå larm”. Med allvarliga missförhållanden avses förhållanden som skäligen kan misstänkas avse brott på vilket fängelse kan följa, eller därmed jämförliga missförhållanden. Enligt Lärarförbundet är de ovan beskrivna kriterierna alltför komplexa till sin utformning och exkluderar ett stort antal situationer. Frågan är om inte detta till och med kan leda till en försämring i förhållande till dagens situation.
- Den föreslagna lagstiftningen syftar till att göra det enklare för en anställd att själv göra bedömningar av hur hon eller han kan och ska agera när missförhållanden uppstår. I och med att lagen endast behandlar den situation där arbetstagaren larmar om allvarliga missförhållanden riskerar lagens utformning att leda till att såväl offentligt som privat anställda blir osäkra om vad som egentligen gäller, och att ännu färre vågar larma om missförhållanden.
- Lagförslaget innebär vidare att den arbetstagare som vill få skyddet måste följa den ordning som lagen påbjuder. Här kan särskilt påpekas risken för att förslaget gör det svårare för förskole-, skol- och fritidshemspersonal att i

Lärarförbundet är ett fackligt yrkesförbund med 230 000 medlemmar. De största medlemsgrupperna utgörs av lärare i grund- och gymnasieskolan, förskola och fritidshem, skolledare och lärare på högskolan. Lärarförbundet är Nordens största lärarorganisation och driver frågor som utvecklar läraryrket och skolan.

kontakter med skolmyndigheterna inhämta råd och upplysningar. Förslaget kan dessutom skapa ytterligare hinder för att personal ska kunna medverka vid inspektioner.

- Förslaget verkar inte heller beakta den skyldighet som följer av 14 kap. 1 § socialtjänstlagen och som innebär att personal genast måste anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa eller att det finns misstanke om att ett barn far illa. Denna anmälningsskyldighet kan alltså inte fullgöras internt hos arbetsgivaren.
- I utredningens förslag uppmanas arbetsgivare att införa rutiner för interna larm om missförhållanden. Erfarenhetsmässigt kan sådana rutiner innehålla information som begränsar anställdas yttrandefrihet och meddelarfrihet och därför bör det i så fall ställas tydliga kvalitativa krav på sådana rutiner för att de ska kunna erkännas som ett instrument vid genomförandet av en lag på detta område.
- Utredningen föreslår att arbetstagaren kan larma om allvarliga missförhållanden direkt till sin fackliga organisation, istället för arbetsgivaren. Detta gäller dock endast om arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal med den fackliga organisation som arbetstagaren är medlem i. En sådan regel kan fungera som ett incitament för arbetsgivare att inte teckna kollektivavtal. Det är också oklart vad utredaren anser ska vara fackförbundens roll i den beskrivna situationen. Enligt Lärarförbundet kan den fackliga organisationen ge sina medlemmar råd och stöd om arbetsgivaren vidtar negativa åtgärder gentemot dem på grund av att de har larmat. Det är dock ofta svårt för den fackliga organisationen att larma om händelsen eftersom medlemmens identitet då riskerar att bli avslöjad.
- Förslaget innebär ingen utökning av de offentligt- eller privatanställdas rätt att larma. Däremot finns det en risk att utredningen befäster de stora skillnader som finns i möjligheterna att slå larm mellan offentligt och privat anställda personer.
- Enligt Lärarförbundet bör det istället skapas ett regelverk som ger anställda i enskilt bedrivna skolor samma yttrandefrihet som den som finns i offentliga skolor och ett effektivt skydd mot den arbetsgivare som vidtar åtgärder mot den som nyttjar denna rättighet.

Lärarförbundet är ett fackligt yrkesförbund med 230 000 medlemmar. De största medlemsgrupperna utgörs av lärare i grund- och gymnasieskolan, förskola och fritidshem, skolledare och lärare på högskolan. Lärarförbundet är Nordens största lärarorganisation och driver frågor som utvecklar läraryrket och skolan.

- Enligt Lärarförbundet måste det dessutom vara en självklarhet att anställda ska kunna inhämta råd och stöd hos skolmyndigheter och att de som finns i verksamheter kan delta och medverka i inspektioner.

Lärarförbundet

Eva-Lis Sirén
Ordförande

Kirsi Piispanen
Förbundsjurist

Lärarförbundet är ett fackligt yrkesförbund med 230 000 medlemmar. De största medlemsgrupperna utgörs av lärare i grund- och gymnasieskolan, förskola och fritidshem, skolledare och lärare på högskolan. Lärarförbundet är Nordens största lärarorganisation och driver frågor som utvecklar läraryrket och skolan.